

ارزیابی حدیث حارث همدانی

کلیدواژه: **حارث همدانی**، **مجتبى**، **حضرت على**
پرسش: در روایتی دیدم؛ حضرت علی علیه السلام به هنگام جان دادن هر انسانی چه **مؤمن** و چه **کافر** بر بالین فرد محتضر حاضر می‌شوند و آن فرد در آن لحظه به حقانیت **امیرالمؤمنین** علیه السلام پی می‌برد. می‌خواستم **سند** این روایت و احیاناً صحیح یا ناصحیح بودن آن را جویا شوم.
پاسخ: حاضر شدن **پیامبر اسلام** صلوات الله علیه و **امامان معصوم** علیهم السلام از جمله حضرت علی علیه السلام، هنگام **مرگ**، نزد تمامی انسان‌ها حتی کسانی که بر **دین‌های** دیگر می‌باشند از اموری است که **اخبار مستفیضه** بر آن دلالت دارد.
^[۱] **بحار الأنوار**، مجلسی، **مجد باقر**، **دار إحياء التراث العربی**، بیروت، ج ۶، ص ۱۷۳ - ۲۰۱.
البته در نحوه و چگونگی این حضور، سخنانی بیان شده است که آن هم با **دلیل‌های عقلی** و **نقلی** جواب داده شده است.
^[۲] **بحار الأنوار**، مجلسی، **مجد باقر**، **دار إحياء التراث العربی**، بیروت، ج ۶، ص ۲۰۰ - ۲۰۲.

فهرست مندرجات

- ۱- حضور برخی ائمه بر بالین محتضر
- ۲- حضور حضرت علی بر بالین محتضر
- ۳- روایت اصغ بن نباته
۳.۱- **سند حدیث**
- ۴- نتیجه
- ۵- پانویس
- ۶- منبع

حضور برخی ائمه بر بالین محتضر

فضیل بن یسار از **امام بنجم** و **امام ششم** علیهم السلام نقل می‌کند که آن دو بزرگوار فرمودند: «**روح** انسان‌ها جسدشان را ترک نمی‌کند تا این‌که **حضرت مجد**، **امام علی**، **امام حسن** و **امام حسین** علیه السلام را ببیند و چشمش روشن شود.
^[۱] **بحار الأنوار**، مجلسی، **مجد باقر**، **دار إحياء التراث العربی**، بیروت، ج ۶، ص ۱۹۱.

حضور حضرت علی بر بالین محتضر

در خصوص حضور امام علی علیه السلام نزد تمام انسان‌ها -چه مؤمن و چه غیر مؤمن- نیز روایات خاصه‌ای وارد شده است.

روایت اصغ بن نباته

یکی از آن روایات، حدیثی است از **اصغ بن نباته** (یکی از **اصحاب** حضرت علی)
^[۴] **الإصابة فی تمييز الصحابة**، **ابن حجر عسقلانی**، **احمد بن علی**، **تحقیق: عبد الموجد، عادل احمد، معوض، علی مجد**، **دار الکتب العلمیة**، **بیروت**، ج ۱، ص ۲۴۷.

که به طور خلاصه نقل می‌شود:

اصغ بن نباته می‌گوید: حارث همدانی -از اصحاب امام علی علیه السلام و **فقهای** بی نظیر زمان خود
^[۵] **الطبقات (رجال البرقی)**، برقی، **احمد بن مجد بن خالد**، انتشارات دانشگاه تهران، ص ۴.

^[۶] **اعیان الشیعة**، امین عاملی، **سید محسن**، **دار التعارف للمطبوعات**، بیروت، ج ۴، ص ۳۶۵ - ۳۷۰.

- که مریض بود و به سختی راه می‌رفت، با گروهی از **شیعیان** که من هم با آنان بودم نزد امیرالمؤمنین علی علیه السلام آمد، آن‌حضرت فرمود: «ای حارث، تو را چگونه می‌بینم؟» حارث گفت: روزگرم به پایان رسیده است، ای امیر المؤمنین! دشمنی شیعیان بر در خانه‌ات مرا می‌سوزاند، امام علی علیه السلام فرمود: «دشمنی آنان در چه چیز است؟» حارث پاسخ داد: درباره تو و **امتجان** و گرفتاری از طرف تو، برخی از آنان درباره تو **علو** کرده‌اند و تو را خدا می‌دانند، گروهی میانه‌رو هستند که تو را نه خدا می‌دانند، نه یک بشر عادی، دسته دیگر درباره تو سرگردان و **شک** دارند نمی‌دانند تو را پیشوا قرار دهند یا دیگری را.

حضرت علی علیه السلام فرمود: «ای برادر همدانی! بهترین شیعیان من دسته وسط هستند، غلوکنندگان و آنانی که شک دارند باید به این دسته ملحق شوند». سپس آن حضرت به پرسش‌های دیگر حارث جواب داد و در ادامه فرمود: «ای حارث! **فیسم** به خدایی که دل دانه را می‌شکافد و مخلوقات را آفریده! من و دشمنانم هنگام مرگ و نزد **یل صراط** و **حوض**، با هم روبرو می‌شویم و باید مرا بشناسند و به حقانیت من پی ببرند...».

[۷] **الأمالی، شیخ مفید، محقق و مصحح: استاد ولی، حسین، غفاری، علی اکبر، کنگره شیخ مفید، قم، ص ۳ - ۷.**

← سند حدیث

افرادی چون «**ابو خالد کلبی**»

[۸] اختیار معرفة الرجال، کشی، مجد بن عمر، محقق و مصحح: شیخ طوسی، مجد بن حسن، مصطفوی، حسن، مؤسسه نشر دانشگاه مشهد، ص ۹ - ۱۰.

«اصبغ بن نباته»

[۹] **الأبواب (رجال طوسی)، شیخ طوسی، مجد بن حسن، محقق و مصحح: قیومی اصفهانی، جواد، دفتر انتشارات اسلامی، قم، ص ۵۷.**

[۱۰] **الأبواب (رجال طوسی)، شیخ طوسی، مجد بن حسن، محقق و مصحح: قیومی اصفهانی، جواد، دفتر انتشارات اسلامی، قم، ص ۹۳.**

[۱۱] معجم رجال الحديث، موسوی خویی، سید ابو القاسم، مرکز نشر آثار شیعه، قم، ج ۲، ص ۲۲۱.

«**حمیل بن صالح**»،

[۱۲] **فهرست أسماء مصنفی الشيعة (رجال نجاشی)، نجاشی، احمد بن علی، دفتر انتشارات اسلامی، قم، ص ۱۲۷.**

[۱۳] خلاصة الأقوال فی معرفة أحوال الرجال، علامه حلّی، حسن بن یوسف، منشورات المطبعة الحیدریة، نجف اشرف، ص ۳۴.

«**مجد بن عبدالله بن عبد المطلب**»

[۱۴] خلاصة الأقوال فی معرفة أحوال الرجال، علامه حلّی، حسن بن یوسف، منشورات المطبعة الحیدریة، نجف اشرف، ص ۲۵۲.

که در سند این حدیث به عنوان راوی وجود دارند در **علم رجال** مورد بررسی قرار گرفته‌اند و علمای رجال، آنها را **ثقه** و مورد اطمینان دانسته‌اند.

اما برخی دیگر از روایان این حدیث، اسمشان در کتاب‌های رجالی ذکر نشده و سخنی از آنان به میان نیامده است، ولی مذمت هم نشده‌اند. بنابراین، اجمالاً سند حدیث، مورد اعتماد است.

نتیجه

اما با توجه به اخبار مستفیضه‌ای که **دلالت** و صراحت دارند بر حضور **بیامیر اکرم** صلوات‌الله‌علیه و امامان معصوم علیهم‌السلام از جمله امام علی علیه‌السلام نزد تمامی انسان‌ها در هنگام مرگ، و همچنین نقل حدیث مذکور از بزرگانی چون «**شیخ مفید**»

[۱۵] **الأمالی، شیخ مفید، محقق و مصحح: استاد ولی، حسین، غفاری، علی اکبر، کنگره شیخ مفید، قم، ص ۳ - ۷.**

و «**شیخ طوسی**»

[۱۶] **الأمالی، شیخ طوسی، دار الثقافة، قم، ص ۶۲۵.**

و «**طبری**» در کتاب «**بشارة المصطفی**»

[۱۷] **بشارة المصطفی** لشیعة المرتضی، عماد الدین طبری آملی، ابی جعفر مجد بن ابی القاسم، المكتبة الحیدریة، نجف، ج ۲، ص ۴ - ۵.

و «**علامه مجلسی**» در کتاب «**بحار الأنوار**»،

[۱۸] **بحار الأنوار، مجلسی، مجد باقر، دار إحياء التراث العربی، بیروت، ج ۶۵، ص ۱۲۰.**

متن این حدیث بدون شک پذیرفته می‌شود.

پانویس

- ↑ **بحار الأنوار، مجلسی، مجد باقر، دار إحياء التراث العربی، بیروت، ج ۶، ص ۱۷۳ - ۲۰۱.**
- ↑ **بحار الأنوار، مجلسی، مجد باقر، دار إحياء التراث العربی، بیروت، ج ۶، ص ۲۰۰ - ۲۰۲.**
- ↑ **بحار الأنوار، مجلسی، مجد باقر، دار إحياء التراث العربی، بیروت، ج ۶، ص ۱۹۱.**
- ↑ **الاصابة فی تميز الصحابة، ابن حجر عسقلانی، احمد بن علی، تحقیق: عبد الموحود، عادل احمد، معوض، علی مجد، دار الکتب العلمیة، بیروت، ج ۱، ص ۳۴۷.**
- ↑ **الطبقات (رجال البرقی)، برقی، احمد بن مجد بن خالد، انتشارات دانشگاه تهران، ص ۴.**
- ↑ **اعیان الشیعة، امین عاملی، سید محسن، دار التعارف للمطبوعات، بیروت، ج ۴، ص ۳۶۵ - ۳۷۰.**
- ↑ **الأمالی، شیخ مفید، محقق و مصحح: استاد ولی، حسین، غفاری، علی اکبر، کنگره شیخ مفید، قم، ص ۳ - ۷.**
- ↑ اختیار معرفة الرجال، کشی، مجد بن عمر، محقق و مصحح: شیخ طوسی، مجد بن حسن، مصطفوی، حسن، مؤسسه نشر دانشگاه مشهد، ص ۹ - ۱۰.
- ↑ **الأبواب (رجال طوسی)، شیخ طوسی، مجد بن حسن، محقق و مصحح: قیومی اصفهانی، جواد، دفتر انتشارات اسلامی، قم، ص ۵۷.**
- ↑ **الأبواب (رجال طوسی)، شیخ طوسی، مجد بن حسن، محقق و مصحح: قیومی اصفهانی، جواد، دفتر انتشارات اسلامی، قم، ص ۹۳.**
- ↑ معجم رجال الحديث، موسوی خویی، سید ابو القاسم، مرکز نشر آثار شیعه، قم، ج ۲، ص ۲۲۱.
- ↑ **فهرست أسماء مصنفی الشيعة (رجال نجاشی)، نجاشی، احمد بن علی، دفتر انتشارات اسلامی، قم، ص ۱۲۷.**
- ↑ خلاصة الأقوال فی معرفة أحوال الرجال، علامه حلّی، حسن بن یوسف، منشورات المطبعة الحیدریة، نجف اشرف، ص ۳۴.
- ↑ خلاصة الأقوال فی معرفة أحوال الرجال، علامه حلّی، حسن بن یوسف، منشورات المطبعة الحیدریة، نجف اشرف، ص ۲۵۲.
- ↑ **الأمالی، شیخ مفید، محقق و مصحح: استاد ولی، حسین، غفاری، علی اکبر، کنگره شیخ مفید، قم، ص ۳ - ۷.**
- ↑ **الأمالی، شیخ طوسی، دار الثقافة، قم، ص ۶۲۵.**
- ↑ **بشارة المصطفی** لشیعة المرتضی، عماد الدین طبری آملی، ابی جعفر مجد بن ابی القاسم، المكتبة الحیدریة، نجف، ج ۲، ص ۴ - ۵.

۱۸. ↑ بحار الأنوار، مجلسی، مجد باقر، دار إحياء التراث العربی، بیروت، ج ۶۵، ص ۱۲۰.

منبع

[سایت اسلام کوئست](#)

رده‌های این صفحه : [بررسی سندی](#) | [حدیث شناسی](#)